

BİR KAVRAMSALLAŐTIRMA DENEMESİ OLARAK YOKSULLUK ÇÖKMESİ

Dr. Mustafa KOÇANCI

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
mustafa.kocanci@aile.gov.tr

Öz

2011 yılından bugüne kadar Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacı sayısı yaklaşık 2.5 milyon olup, bu sayı her geçen gün artmaktadır.

Suriyeli sığınmacıların çok büyük bir bölümü yoksullardan oluşmakta ve göç ettikleri kentlerin yoksul tabakalarının arasına karışmaktadır. Dış yoksullar olarak tanımlanan bu grup, yerel yoksullar olarak tanımlanan yoksulların ekonomik ve sosyal göstergelerinde gerilemelere/ çökmelere neden olmaktadır. Bu bağlamda "yoksulluk çökmesi" kavramı yerel yoksulların içinde bulunduğu değişimi göstermektedir.

Çalışma kapsamında 3 ilde (Mersin, Kilis, Gaziantep) 32 görüşmeyle derinlemesine mülakatlar yapılmış ve elde edilen bilgiler diğer çalışmaların bulgularıyla karşılaştırılarak sunulmuştur.

Buna göre Suriyeli sığınmacıların kentlere gelişleriyle birlikte marjinal sektörlerdeki iş olanaklarının azaldığı, iç yoksulların mevcut gelirlerinin azaldığı, işten çıkarılma risklerinin arttığı, mal ve hizmet fiyatlarının arttığı, konut/ barınma probleminin arttığı dolayısıyla yerel yoksulların sahip olduğu refah düzeyinin gerilediği gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kent, Göç, Konut, Kent Yoksulluğu, Yoksulluk Çökmesi, Suriyeli Sığınmacılar

POVERTY COLLAPSE AS A CONCEPTUALIZATION TRIAL

Abstract

The number of Syrian refugees coming to Turkey is about 2.5 million since the year 2011 and this number is increasing day after day.

A large proportion of Syrian refugees are composed of poor people and they become part of the slum areas of the cities they migrate. This group defined as "external poor" causes declines and collapses of economic and social indicators of "local poor". In this context, "poverty collapse" concept illustrates the changes in the situation of "local poor".

This research is comprised of in depth interviews conducted with 32 interviewees in three provinces which are Mersin, Kilis and Gaziantep and the information gathered from this research is presented with comparisons of other studies' findings.

Accordingly, it is observed that the presence of Syrian refugees causes a decrease in job opportunities in the marginal sector and in current income levels of "local poor", increase in the risk of dismissals, the price of goods and services and housing/shelter problems. Hence, the welfare level of "local poor" is adversely affected due to the factors mentioned above.

Keywords: Urban, Emigration, Housing, Urban Poverty, Poverty Collapse, Syrian Refugees

Giriş

2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş ile birlikte milyonlarca insan yaşadıkları topraklardan ayrılarak, güvenli bir yaşam sürecekları yeni yerlere göç etmek durumunda kalmıştır.

En çok göç edilen ülkeler arasındaysa gerek Suriye'ye coğrafi yakınlığı gerekse hükümetin Suriye'nin iç siyasetine dair geliştirdiği politik tavrı alışlarına bağlı olarak Türkiye gelmektedir. Resmi olarak farklı rakamlar açıklansa da 2015 sonu itibariyle yaklaşık 2.5 milyon Suriyelinin Türkiye'de olacağı öngörülmektedir.¹

Suriyeli dış göçmenler, genellikle iklim ve barınma şartlarının elverişliliği nedeniyle sahil kesimindeki büyük kentlere ya da Suriye sınırına yakın yerlere yerleşmekte dolayısıyla bu kentler, önemli bir sığınmacı² akınına uğramıştır/ uğramaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin güneyi ve batısında yer alan pek çok kent, kendilerine ayrılan kamplarda kalmayarak, günlük kent yaşamının içine karışan Suriyeli sığınmacıların sokaklarda yaşam mücadelesi kentler haline gelmiştir. Hatta bazı kentler, yaşanan "sığınmacı istilasından" fazlasıyla mustarip olmuş ve Suriyeli sığınmacıların kente girişlerinin engellenmesi ile ilgili idari tedbirler almıştır.³ Öte yandan Suriyeli sığınmacılar sorunu sadece Türkiye'nin değil, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere uluslararası toplumun çözmesi gereken sorunlardan biri olarak öncelikli sıralara yükselmiştir.

Suriyeli sığınmacıların en önemli sorununun ekonomik yetersizlikler olduğu söylenebilir. Sahip oldukları sınırlı kaynaklarla hayatlarını devam ettirmek zorunda olan sığınmacılar, kaynaklarının iktisadi kullanımı ve yeni kaynakların yaratılması adına göç ettikleri yerlerde bir takım ekonomik faaliyetlere girişmekte ve gittikleri yerin işgücü/istihdam uygulamalarını değiştirmektedir.⁴

Çalışmanın konusu özellikle sığınmacıların büyük çoğunluğunun niteliksiz ucuz işgücü olması nedeniyle kentlerdeki yerel yoksullarının hayatlarını nasıl etkilediğinin ortaya konulmasıdır. Çalışmanın amacı ise kent yoksullarının sahip olduğu yoksulluk göstergelerindeki gerilemeyi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan yeni durumu tanımlayacak bir kavramsallaştırmayı ortaya koymaktır. Araştırmanın sosyolojik bir bağlama oturtulması bakımından öncelikle kentin ve kent yoksulluğunun, kent yoksulluğunu oluşturan yoksulların kimlerden oluştuğunun ortaya konulmasının ve göç olgusunun özellikle de dış göçlerin

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.amerikaninsesi.com/content/suriyeli-sayisi-2-5-milyon-olacak/2873633.html> Son Erişim Tarihi: 20.11.2015

² Türkiye 1951 yılında Cenevre Sözleşmesini, 1967 yılında ise Cenevre Protokolü'nü onaylamıştır. Böylece Türkiye'ye gelenlerin "göçmen, mübadil ve sığınmacı" sıfatlarıyla kabul edilmelerinin önü açılmıştır. Ancak Türkiye "göçmenlik" sıfatını sadece topraklarına Avrupa'dan gelenlere tanımıştır. Bu durum Doğu ve güney yönünden Türkiye'ye gelen kişilerin Avrupa, Amerika gibi üçüncü bir ülkeye gidişleri anlamına gelmektedir.

³ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.milliyet.com.tr/izmir-de-suriyeli-multeci-akinina-gundem-2100924/> Son Erişim Tarihi: 20.11.2015

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: http://www.zaman.com.tr/ekonomi_suriyeli-multeciler-tarimda-ucuz-istihdam-2307680.html Son Erişim Tarihi: 20.11.2015

yoksullukla ilişkilerinin açıklanmasının yerinde olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle de kavramsal çerçeve kent, kent yoksulluğu, göç ve araştırmanın saha aşamasının gerçekleştirildiği yaşam alanları olan “yoksul sosyal konutlar” olarak belirlenmiş ve bu kavramlarla sınırlandırılmıştır.

Araştırma, nitel araştırma tekniklerinin kullanıldığı bir çalışma olarak tasarlanmış; bu kapsamında Mersin, Kilis ve Gaziantep illerinde, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu ile Toplu Konut İdaresi işbirliğinde inşa edilen “yoksul sosyal konutlarında yaşayan 32 hane reisiyle görüşmeler yapılarak araştırma datası toplanmıştır.

I. Kavramsal Çerçeve

Kentler, ortaya çıktıkları ilk andan günümüze kadar sınıfsal aidiyetlerin gizlenemediği, gizlenememekle kalmayıp açıktan/ kolaylıkla görülebildiği bir yaşam alanlarıdır. Platon kenti sınıfsal göstergeler üzerinden tanımlayarak bu konuda kenti oluşturan iki temel unsurdan şu şekilde bahsetmektedir: “Herhangi bir şehir, küçük de olabilir, aslında iki parçaya bölünmüştür. Biri yoksulların şehridir; diğeri zenginlerin. Bunlar birbiriyle savaş içindedir ve dahası bölünmüş pek çok küçük parça daha vardır ve bunların tümüne tek bir devlet gibi muamele edilir” (Hamnett, 2001).

Tekeli’ye⁵ göre kentlerin oluşumu ile toplumsal eşitsizliklerin ortaya çıkışı eş zamanlı olarak gerçekleşmektedir. Bu görüş, tarihsel materyalizmin, kırdan başlayan ve eşitsizliğin ilk formlarını barındıran sermaye birikimine bağlı ilerleme- değişme anlatısıyla örtüşmesine de Platon’un söylediği gibi zenginlerin ve yoksulların savaş süreceği eşitsiz bir kent habitatu gerçeğinin vurgulanması bakımından önemli bir görüştür.

Modernleşmenin ve sanayileşmenin ortaya çıkardığı kent ile tarihsel süreç içinde farklı kaynaklardan/ ihtiyaçlardan ortaya çıkan kent tipleri (askeri, kültürel, siyasal, ticari kentler vb.) temelde ve ayrıntıda önemli farklılıklara sahip olsalar da tüm kentler, insanın doğa ve başka insanlar karşısında sergilediği iktidar olma mücadelesini ya da sahip olduğu iktidarı sürdürme stratejilerini yönettiği coğrafi alan olarak karşımıza çıkar. Bir egemenlik alanı olan kentte iktidar, yönetime ait tüm tasarruflarını kentin sokaklarında kent sakinlerine kadar işler. Cadde isimlerinden kentteki eğitim modeline; pazar yerinden konut yerleşkelerine oradan sağlık merkezlerine kadar tüm kent, tesadüfen bir araya gelmiş unsurlardan oluşmuş değildir.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.planlama.org/index.php/ararmlar/makaleler/46-kent-yoksulluu-ve-modernite> Son Erişim Tarihi: 18.11.2015

Bilakis kent, planlanmamış bile olsa bir üretim ve tüketim ilişkisinin etkileşim ve sonuçlarına bağlı olarak geliştirilen/ gelişen bir organizmadır. Bu anlamda Dahrendorf'un toplumsal sınıflamayı iki ana parçaya ayırmak için kullandığı “buyuranlar ve buyruk alanlar” kavramları, çağdaş kentin de iki temel bileşenini oluşturur. Dolayısıyla kentteki üretim ve tüketim, bu süreçler dâhilinde buyuran ve buyruk alanlar olarak kentin sosyal tabanını meydana getirmektedir. Bununla birlikte kentte yaşanan çatışma, yoğunluk, devinim ve etkileşim kent mekânını diyalektik olarak sürekli bir dönüşüme tabi tutmaktadır (Kahraman ve Akgün, 2003).

Günümüz kentleri genelde sanayileşme ve ekonomik gelişmeye bağlı ortaya çıkan, içinde yoğun örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma barındıran ve kendine has insan davranışlarına sahip olan bir nüfus birikim sürecidir (Keleş, 1990: 21- 26). Sezal (1992: 12- 13) kenti sosyal hayatın mesleklere, iş bölümüne, farklı kültür gruplarına göre organize edilip kurumlaştığı, kurumlaşmanın yeniden organize edildiği karmaşık ilişkiler mekanı olarak tanımlamaktadır.

Tarihsel süreç içinde kent organizasyonlarının değişimi ise yaşadıkları sanayi devrimlerine ve bu devrimlerin yok açtığı ekonomik, sosyal ve kültürel çıktılara göre farklılık göstermektedir. 1870- 1913 yılları arasında gerçekleşen ilk sanayi devrimi buhar gücü ve çelik üretimine dayanmaktadır. Bu devrim emek yoğun bir kenti ortaya çıkarmış; emek yoğun, yeni tip kent/ kentleşme süreci ise ikinci sanayi devrimine kadar devam etmiştir. İkinci sanayi devrimi içten yanmalı motorların icadı, elektrik kullanımına geçilmesi ve haberleşme aygıtlarının kullanımının yaygınlaşması ile meydana gelmiştir. Bu devrimle birlikte ortaya çıkan yeni kent tipinin yeni insanı nitelikli emekçilerdir. İşbölümünün daha da derinleşmesine bağlı olarak ortaya çıkan uzmanlaşma, eğitime dayalı profesyonel meslekler, yönetim organizasyonundaki değişim kente yansımış, bir başka ifadeyle orta sınıflar kentlerin organizasyonlarında önemli bir belirleyici güç haline gelmiştir. Bu dönemde yeni yerleşim özdeleri ve yeni sınıflara ait tüketim alanları yaygınlaşmış, yeni sınıfın değerlerine uygun bir yerleşim planlanmaya başlamıştır. Örneğin fabrikaların yakınlarına kurulan işçi barınakları/ evleri, orta sınıfların görece sahip oldukları refah nedeniyle fabrikalardan uzaklaşmaya başlamıştır. Ulaşım başta olmak üzere hizmet çeşitliliği ve tüm kent için sunulan hizmetin kalitesinin de artması yen bu süreçte sağlanmış, özellikle İkinci Dünya (Paylaşım) Savaşı sonrasında uluslararası düzeyde, kitlesel niteliksiz işçi göçleri yaşanmış ve bu göçler kent hayatı üzerinde oldukça belirleyici olmuştur. Üçüncü sanayi devrimi, bilişim teknolojilerinin gelişimine bağlı olarak yaşanmış/ yaşanmaktadır. Mimari değişikliklerden, kent imalat

unsurlarının teknolojik altyapısına; yönetim organizasyonlarından siyasal süreçlere, üretim ve tüketim birimlerini buna bağlı olarak da yeni devrimin ortaya çıkardığı sanal dünyadaki pazarlara kadar pek çok konuda kent üçüncü sanayi devrimiyle birlikte yeni bir kentleşme pratiği içine girmiştir (Arlı, 2012). Öte yandan tüm bu değişim, yazının başında belirtildiği üzere kentlerin, “zengin ve yoksul” arasındaki savaşının durdurulmasına yönelik bir farklılık sağlayamamıştır.

Kentin sınıfsal bir mücadele alanı olduğu postulasından hareketle, kentin bir parçası olan konut da kent ile hukuksal, yönetsel, ekolojik, ekonomik, kültürel, siyasal, teknolojik olarak ilişkidir ve bu ilişki de sınıfsal aidiyetlere ilişkin göstergeler barındırır. Bu anlamıyla konut alanları, kentsel çevrenin alt kültür formlarının üretildiği yerlerdir (Lebe ve Akbaş, 2014). Dolayısıyla konutun içi, konutun dışının üretilmesinde, konutun dışı da konutun içinin üretilmesinde karşılıklı olarak etkili olmakta ve bu yönüyle konut, gerekli görülen durumlarda birey ve aileyi çevreden korurken, konut içinde üretilen sağlıklı ilişkiler de çevreyi korumaya yardımcı olmaktadır (Dicht ve Wilcox, 1991). Böylece birey ve aile, hem konut içinde hem de konut dışında hayatını aynı kriter ve ilkelere göre sürdürme; güvende yaşama imkânı bulur (Tekeli, 1996: 2).

Engels (2013: 20- 21) kenti oluşturan asli unsurlardan biri olan konutu tarihsel bir olgu olarak görmektedir. Ona göre konut, tarihin her döneminde ezilen sınıfların karşı karşıya kaldıkları ve ezenler tarafından üretilen bir “sorun”dur. Bu sorunun çözümü ise diğer tüm çözümleri de içinde barındıran devrimdir.

Konut, en küçük üretim birimini içinde barındıran önemli bir tüketim birimidir ve kullanıcılarının omuzlarına azımsanmayacak derecede büyük mali yükler getirmektedir. Örneğin bir aile çoğu zaman barınma giderlerini karşılamak için aylık gelirinin %25 ila %35’ini bu kaleme ayırmak durumundadır (Keleş, 1990: 271). Öte yandan konut maliyetlerinin sürekliliğini önlemek amacıyla pek çok kişi, konut edinmek üzere yüksek borçlar altına girmekte ancak verilen yanlış kararlar ve uygulanamaz ekonomik tedbirler neticesinde bütçeleri tamamen yıkılarak daha büyük sorunlarla uğraşmak zorunda kalmaktadır (Reeves, 2005: 115). Dolayısıyla yoksulların ekonomik faaliyetlerinin kısıtlılığı ya da gelirlerindeki azlık/ yokluk kent yaşantısında barınma sorununu en az gıda yokluğu/ azlığı kadar önemli bir yoksulluk göstergesi yapmaktadır. Ancak tüm bunlara rağmen konut sahipliği istenci gerek kültürel bir form gerekse gelir kısıtlılığına bağlı olarak üstesinden

gelinmesi durumunda hanenin önemli bir tasarruf kalemi olacağından yoksullar arasında bu ihtiyacın giderilmesi/ ortadan kaldırılması önemli bir husustur (Koçancı, 2014: 94).

Batı toplumları, kentlere olan göçü bir planlama dâhilinde çözebilmek için ilk tedbirlerini 20. yüzyılın başlarında, “sosyal konut” üretimi politikalarıyla almaya başlamıştır. Sosyal konut politikasının temelinde, konutlardan yararlanacak kişilerin hane büyüklükleri ve ihtiyaç duydukları konut ölçünleri, kişilerin sahip oldukları ekonomik göstergeler esas alınmış, bu kriterlere uygun geliştirilmiş konut politikaları ile ulusal kalkınma planları belirlenmiş ve kabul edilen kalkınma planları, kent ve bölge planlamalarıyla bağdaştırılarak politikanın amaç, ilke ve esasları ortaya çıkarılmıştır (Keleş, 1990: 278). Böylece planlı bir kentleşmeye geçilerek kent çevrelerinde oluşan yoksul mahallelerin sayısı azaltılmaya çalışılmıştır.

Bu kapsamda ilk sosyal konut uygulaması 1889 yılında Belçika’da başlamıştır. 1894’te Fransa, 1901’de ise Hollanda sosyal konut uygulamalarına geçerek planlı kentleşme süreçlerini devam ettirmiştir (Kunduracı, 2013). Önceleri işçilere daha sağlıklı barınaklar yapmak amacıyla inşa edilen sosyal konutlar zaman içinde dezavantajlı grupları da kapsayacak şekilde çeşitlenmiş ve yararlanıcıları arasında sadece gelir azlığı/ yokluğu çekenler değil, madde bağımlıları, engelliler, etnik gruplar gibi sosyal dışlanmaya maruz kalan/ kalabilecek tüm toplumsal kesimler eklenmiştir. Hollanda’da 2 milyon 400 bin; Avusturya’da 800 bin; Danimarka’da 530 bin; İsveç’te 780 bin, İngiltere’de 4 milyon; Fransa’da 4 milyon 200 bin; İrlanda’da 124 bin; Almanya’da 1 milyon 800 bin; Macaristan’da 167 bin sosyal konut bulunmaktadır (Scanlon ve Whitehead, 2007). Türkiye’de ise sosyal konut sayısı 571 bindir⁶.

Türkiye’de sürdürülen sosyal konut politikaları dahilinde bir alt kırılım olarak yer alan “Yoksul Gelir Grubu” sosyal konut uygulamaları, doğrudan doğruya, kayıtlı geliri olmayan aynı zamanda sosyal güvenlik şemsiyesi altında yer almayan kişilere yöneliktir. Bir başka ifade ile yoksul kişilerin barınma yardımlarını mülkiyete dayalı konut satışı üzerinden gerçekleştiren yoksul sosyal konut edindirme modeli, konut inşaatı için kullandığı kaynağı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan almakta ve konut inşaatlarını Toplu Konut İdaresi Başkanlığına yaptırmaktadır. Bugüne kadar yaklaşık 30 bin konut tamamlanmış ve 18 bin konut hak sahiplerine teslim edilmiştir. Hükümetin 2023 hedefleri kapsamında 100 bin yoksul sosyal konutun inşa edilmesi hedeflenmiştir (Koçancı, 2014).

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.toki.gov.tr/faaliyet-ozeti> Son Erişim Tarihi: 20.11.2015

Tüm bunların sonucunda yoksulların, kentteki barınma imkânlarının artırılmasının, kentin çekim gücünü arttıran önemli bir özellik olduğu söylenebilir.

Kent ve kente dair olgular çoğu zaman kırsal yaşantıdan ya da kırsal olanaklardan farklılıkları/ karşıtlıkları üzerinden tanımlanmaktadır. Bu ayrım kentin algılanmasını kolaylaştırmakla birlikte kentin oluşum dinamiklerini de maddeler haline sıralanabilir hale getirir. Örneğin kentlerin kıra göre sahip olduğu yaygın görece nitelikli sağlık ve eğitim ağları, iş olanakları gibi özelliklerinin tümünün özünde kır ile kent arasında gerçekleştirilen bir mukayese yer almaktadır. Lipset ve Bendix (1960: 81- 107), kentlerin büyümesini ve kent sayısının artmasını insanların daha iyi bir şansa sahip olma isteklerine bağlar. Dolayısıyla kent, insanın kendi yaşantısını kendi istediği şekilde değiştirebilmesi potansiyellerini bünyesinde barındıran bir alan olarak da değerlendirilmektedir. Kente özgü ekonomik davranışları, sosyal olanak ve ilişkileri, siyasal hareketleri kentin çekici unsurları olarak ifade etmek mümkündür (Bal, 2003). Simmel tüm bunların sonucunda kentte yaşayanların ortak bir kişilikte toplandığını ifade eder. Her ne kadar kentlerdeki karmaşıklık ve bireysellik kentin ana karakteri olarak görülse de ortak algı ve uyum, birey tarafından kent yaşantısına bağlı olarak içselleştirilmektedir (Bal, 1999: 6).

Kent ile kır karşılaştırması sosyal yapıya dair değerlendirmelerde de kendini göstermektedir. Kırın toplumsal yaşantısı homojen iken, kentin toplumsal yapısı heterojendir. Kır hayatı üretimin ve tüketimin tekdüzeliğine bağlı olarak daha durağandır. Kırdaki sosyal ilişkiler daha güçlü; kırın güç merkezleri daha statik; değerleri daha yavaş değişir. Kır, kutsallığı daha az tartışılan ya da tartışılmayan anlamlar ve sembollere sahiptir. Bir başka ifadeyle kır yaşantısında dünyaya gelen bir kişinin, hayatının sonunda nasıl öleceği daha ilk andan itibaren kolayca tahmin edilebilir bir durumdur. Öte yandan kentin sahip olduğu heterojen üretim ve tüketim ilişkileri kent yaşantısını karmaşıklştırmış; sosyal ağlar, insan yaşantısının başlangıcı ve sonu arasında tahmin edilemez olasılıklar ortaya koyarak insanın geleceği içinde umutları barındırmak koşuluyla belirsiz kılmıştır. Kent ve kır karşıtlığı/ farklılığı kenti ve kır tanımlamakta çok sık kullanılan bir araç olsa da Sorokin ve Zimmermann gibi düşünürler kır ve kent arasında farklılaşmaların yanı sıra, kır kent sürekliliğinden de bahsetmişlerdir (Koçancı, 2014: 62). Kır ve kent sürekliliğini sağlayan en önemli husus ise göçtür.

Göç olgusunun temelinde işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu insan kaynaklarının karşılanması problemi bulunmaktaysa da zaman içinde iş piyasalarındaki doyuma rağmen

kentler, göç almaya yoğun bir şekilde devam etmektedir. 1950'lerden 1980'lere kadar olan ve Türkiye'de yaşanan dönemde ortaya çıkan hızlı kentleşmenin temelinde ithal ikameci modele bağlı gelişen ulusal kalkınma perspektifi etkili olmuş bunun sonucu olarak da tarımda hızla artan makineleşme, modern ekim dikim ve bakım teknikleri kırsal nüfusunun kitleler halinde çözülmesine neden olmuştur (Adaman ve Keyder, 2005: 19).

Kırsal nüfusun çözülmesiyle birlikte ortaya çıkan kente doğru yönelmiş yığınsal demografik yatay sosyal hareketler, geniş kesimleri büyük hayallerle kentlere taşımış ancak bu kişiler geldikleri kentlerde aradıklarını bulamamış; kentsel üretim ve tüketim süreçlerine katılamama nedeniyle de sosyal ve kültürel alanda ne kente ne de kıra dahil olabilmişlerdir. Sezal özellikle Türkiye özneline 1970- 1980 dönemini “köyleşen şehirler” olarak tanımlamakta, 1990 sonrasını ise “şehirleşemeyen şehirler” olarak adlandırmaktadır (Yılmaz, 2012).

Kırdan kente doğru gerçekleşen yatay sosyal hareketlilik yoksulluğu, kırdan kente sahip olunan yoksulluktan farklı bir şekle ve içeriğe büründürmüştür. Genel bir ifade ile söylenirse kırsal alanda görülen “mutlak yoksulluk” kente geldiğinde “görelî yoksulluğa” dönüşmektedir (Pehlivan, 2010).

Altun (2007: 30-32) ve Aydın'a (2005: 9- 15) göre kırsal yoksulluktan nitelik ve nicelik olarak farklılaşan kent yoksulluğu, sahip olduğu göstergeler bakımından daha radikaldir ve kent yoksulluğunun sonuçları yoksullar açısından daha dramatiktir. Nihayetinde kırdan kente göç edenler ya da yetersizliği içinde olan yoksullar, gerek kendi üretim çabaları gerekse kırsal alandaki dayanışma ağlarıyla yoksulluklarını hayatta kalma mücadelesine dönüştürmeden çeşitli şekillerde çözebilmektedir. Oysa kent yoksullarının elinde bu olanaklar yoktur. Dahası kent yaşantısındaki dayanışma güdüsünün/ ağlarının sınırlılığı göz önüne alındığında, kent yoksulluğunun sonuçlarının kırsal yoksulluğundan daha dramatik sonuçlar doğurduğu söylenebilir.

Bununla birlikte özellikle neo- liberal ekonomi politikalarının uygulandığı gelişmiş devletlerdeki göç hareketlerine bağlı ortaya çıkan kent yoksulluğu, daha önce sahip olmadığı özelliklerle yeniden şekillendirmekte ortaya yeni bir yoksulluk tipi çıkmaktadır. Geniş yığınların kitlesel işsizliği, küçük ölçekli sermaye sahiplerinin yaygınlaşması, taşeron işçilik sistemiyle istihdamın kısıtlanması, teknolojik gelişmeler, niteliksiz emeğe duyulan ihtiyacın azalması, sendikal yapıların değişmesi, gelir dağılımında özellikle özelleştirmelere bağlı gerçekleşen değişiklikler; sağlık, eğitim, ulaşım, konut gibi hizmetlerinin özel sektör

aracılıyla verilmeye başlanması, sosyal güvenlik sistemlerindeki değişiklikler, tarım politikalarının değişmesi, sermayenin küresel hareketi karşısında emek güçlerinin aynı hareketliliği gösterememesi ya da kısmen göstermesi gibi nedenler (Harvey, 1997: 115- 117) kentsel yoksulluğun doğrudan etkilendiği ve yeni tip yoksulluğu ortaya çıkaran pek çok unsurdan bir kısmı olarak dile getirilebilir.

Kırsal yoksulluktan devrolan kent yoksulluğunun gıda yoksulluğu kadar barınma yoksulluğu alanında da yoğun olarak yaşandığı söylenebilir. Özellikle kırdan kente geçişte bir istasyon olan gecekondu, kent yoksulluğunun hâkim olduğu bir kentleşme havuzu olarak düşünülebilir. Brezilya'da Favela; Peru'da Barriadas ve Carralones Peublos Jovenes; Arjantin'de Villas Miseria; Kolombiya'da Ciudades Asilas; Meksika'da Colonia Proletarias; Panama'da Barriadas Brujas; Şili'de Poblaciones Callampas; Uruguay'da Cantegrilles; Venezuela'da Rancherosor Conqueros; Irak'ta Sarija; Fas'ta Berraka ve Noula; Cezayir'de Bidonville; Tunus'ta Gourbivilles gibi pek çok isimle adlandırılan gecekondu, dünyanın tüm bölgelerine yayılmıştır ve önemli bir kentleşme sorunu olarak kabul edilmektedir (Karpas, 2003: 34- 39). Dolayısıyla kent yoksulluğu, kentlerin barınma sorunu gibi global bir sorundur (Chossudovsky, 1998: 29).

Gecekondu kent estetiği ve kent gelişimi için problemleri olarak kabul edilseler de kent açısından işlevsel pek çok özellikleri vardır. Kentin sahip olduğu konut olanaklarının göçle gelen nüfusu karşılayamaması ve konutların yetersizliği durumunda barınma sorununun enformel olarak çözüldüğü mekânsal ölçek olarak gecekondu, hayatın sürdürülmesi açısından göçmenlere özellikle marjinal sektörlerde çalışma olanağı sunar ve göçmenler kente bu marjinal sektörler üzerinden eklenir (Ergun, 2011: 37- 41).

Marjinal sektörleri genelde kent yoksullarının enformel olarak çalıştıkları ve başkalarının yapmak istemeyecekleri iş alanları (dirty jobs) olarak tanımlamak mümkündür. Örneğin çöp toplayıcılığı, atık temizleyiciliği vb. gibi başkalarının yapmak istemediği işleri yapmaları nedeniyle kent yoksulları kent için işlevseldir ve bu iş karşılığında yoksullar, az da olsa bir gelir elde ederler. Ekonomik alandaki bu marjinallik, kendini siyasal ve sosyal alanlarda da göstermeye devam eder. Marjinallik toplumsal iş bölümünün yaygınlaşması açısından önemlidir. İşbölümü dışında kent yoksullarının bu ekonomik etkinliği sürdürmeleri aynı işlerin daha düşük maliyetlerle yapılması anlamına da gelmektedir. Böylece iş bölümü dışında da marjinal sektörler kentin ekonomik hayatı açısından da işlevseldir. Yeni mesleklerin gelişmesi yeni iş faaliyetlerin kurumsallaşması da bu sayede olur. Örneğin

tefeciler, kullanılmış/ ikinci el eşya satıcıları vb gibi iş ve meslekler, bu çerçevede düşünülebilir. Kent yoksullarının sürdürdüğü marjinal iş faaliyetleri neticesinde kötü eğitim almış, yeterlilik düzeyi bakımından üst sınıflara hizmet edemeyecek olan doktorlar, avukatlar gibi çeşitli meslek grupları da oluşan yeni ekonomik çevre nedeniyle kent yoksulların yaşam alanlarına gelir ve bu kişiler kent yoksullarına hizmet ederek ekonomik bir kazanç elde ederler. Marjinalite Gans'a göre sadece ekonomik faaliyetler üzerinden gerçekleşmeyip aynı zamanda blues, capoeira gibi sanatsal ve sportif ürünlerin de ortaya çıkmasına aracı olmakta ve toplumun geneli açısından, marjinalite genelin yararlandığı estetik bir refahlanma sağlamaktadır (Erdem, 2003: 66- 68).

Kent yoksulluğu sınıfsal aidiyetler ve toplumsal statülerle açıklanması tek başına mümkün olmayan ve genelde Bauman'ın tüketim kalıpları üzerinden görece yoksulluk kabullerine bağlı olarak tartışılan bir konudur. Myrdal'ın tanımlamasıyla sınıf altı kavramı, ekonomik büyümeye rağmen varlığını ısrarla koruyan ve değişmeyen bir durum olarak; işsizlikten, ayrımcılıktan muzdarip bir kesimi tanımlamak için kullanılmaktadır (Myrdal, 1963: 10). Kente baktığımızda kent yoksulları ile sınıf altı kavramının gelir yokluğuna bağlı olarak bir kesişim kümesi oluşturduğu söylenebilir (Koçancı, 2014: 71). Kent yoksullarının tüketim temelli ayrımlarının yanı sıra, evlilik dışı çocuğu olanlar, devlet yardımlarıyla geçinenler, evsizler, dilenciler, alkol ve madde bağımlıları, suçlular, eski hükümlüler, dükkânlardan bankalardan, diğer ticari işlerden ve ibadethaneler başta olmak üzere tüm kamu hizmetlerinden kısmen ya da tamamen mahrum olan kişiler sınıf altı ve kent yoksulları içerisinde sayılmaktadırlar (Gans, 1996; Aytaş ve Akdemir, 2003). Işık ve Pınarcıoğlu (2001: 70), sınıf altı mensuplarını aynı zamanda yeni yoksullar olarak da adlandırmaktadır.

Erdem (2003: 59- 60), “yeni yoksulluk” ile “eski yoksulluk” arasında bir karşılaştırma yapmış, buna göre eski yoksulluğun gıda ve kıtlık yoksulluğu olduğunu, yeni yoksulluğun ise “her şey varken yaşanan “risk yoksulluğu” olduğunu söylemiştir. Bunun dışında eski yoksulluk, gelir yoksunluğuna/ yokluğuna ait iken, yeni yoksulluk tüketememeyi ve sosyal çevre ve toplumdan dışlanmayı da içermektedir. Eski yoksullar, kendi kurtuluşları için ümit beslerken; yeni yoksulların yoksulluktan çıkma gibi bir amaca sahip olmadıkları öte yandan yeni yoksulluktan çıkmak için sadece gelir elde etmek değil mekânsal ve kültürel davranış formlarının da değiştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Diğer taraftan yeni yoksulluğun bir öznesi olan kent yoksullarının gerek kendi içinde gerekse toplumun geneliyle beşer altı (cinsiyet, ten rengi vb.) ve beşer üstü (leviathan ve dini aidiyetler) nitelikler nedeniyle sadece mekânsal olarak ayrışmadığı, ABD’de görüldüğü şekilde siyahlar ve hispanikler, Fransa’daki

gibi Cezayirli Müslümanlar gibi pek çok farklı grubun da bir sınıf altı unsuru olarak kent yoksullarını oluşturdukları söylenmektedir (Aytaç ve Akdemir, 2003; Chow and Coulton, 1998). Bu nedenle, kent yoksullarına yönelmiş ayrımcılık, dışlanma onların coğrafi olarak farklı konumlanmalarını/ farklı yerlerde bir arada yaşamalarına neden olmaktadır (Kaygalak, 2001: 132).

Buğra ve Keyder (2003: 23) yeni yoksulluğun toplumla bütünleşme ihtimalinin çok az olduğu bir yoksulluk türü olduğunu söylerken, Karakaş (2010), yeni yoksulluğun küresel süreçlerden de etkilendiğini belirtmektedir.

Göç, göçü gerçekleştiren aktörlerin ekonomik durumlarına bağlı olarak kişilerin hayatları üzerinde farklı etkilerde bulunmaktadır. Özellikle yeni göçmenler, kendilerinden önce göçmüş kişilerin ve kentin yerellerinin sahip oldukları olanaklardan mahrumdurlar. Bu nedenle göçmenler öncelikle iş bulmak zorundadırlar. Kolayca iş bulabilmek içinse sahip oldukları tek güç olan “daha düşük ücrete çalışabilme” gücünü kullanırlar. Göçmenliğin “yeni” olması kadar, yeni göçmenlerin sahip olduğu etnik farklılıklar da bazen etnik ayrımcılık ve dışlanmaya yol açmakta, bir istismar dayanağı olarak göçmenleri düşük ücretle çalışmaya zorlayan bir eşitsizlik olarak görünmektedir (Kaygalak, 2001: 133). Özellikle ABD’de Latin Amerikalıların; Batı Avrupa’da Doğu Avrupalıların düşük ücret politikalarıyla çalıştırılmalarının nedeni göçün etnik ayrımcılıkla birleşmesidir. Göçmenlik, etnik farklılık ve yerleşilen coğrafi bölge yoksulluğun ortaya konulmasında son derece belirleyicidir. Örneğin Amsterdam ile ilgili yapılan bir çalışmada kent yoksulluğunun coğrafi dağılımında en kırılgan bölgenin göçmen işçilerin daha yoğun yaşadığı bölgeler olduğu görülmektedir (Van Kampen, 1994).

Refah devleti, yoksulluğu “bir vatandaşlık hakkı” olarak görmektedir. Dolayısıyla yoksulluk içinde bulunan vatandaşlar gibi göçmenler de uluslararası sözleşmelerin garantörlüğü altında çeşitli ekonomik ve sosyal haklar elde edebilmişlerdir. Öte yandan Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve UNESCO gibi çok uluslu kuruluşlar da, ulus devletlerin merkezi otoriteleriyle işbirliği yaparak sağlık, eğitim ve diğer sosyal yardım programlarında yoksul göçmenlere/ sığınmacılara yardım etmektedir. Bu kuruluşların süreklilik Dünya Gıda Programı, Birleşmiş Milletler Geliştirme Programı ve Çocuklara Yardım Fonu, Dünya Sağlık Örgütü ve Uluslararası Göç Örgütü gibi süreklilik arz eden programları ve örgütleri mevcuttur (Sallan Gül, 2001: 81).

Diğer taraftan özellikle yoğun göç alan bölgelerdeki yerel halk, göçmenlerin yaşadığı sorunları devletin bir çözmesi gereken bir sorun olarak görmeyebilmektedir. Aksine bunu kişilerin kendi problemleri olarak değerlendirilmesi, bu sorunların çözümünde aile ve geleneksel dayanışma/ güvenlik ağlarının kullanılmasını savunan politikalar geliştirilmekte göçle ortaya çıkan sorunların çözümünde vatandaş vergilerinin kullanılması da savunulan başka politikalar da mevcuttur (Sallan Gül, 2001: 85).

Görüleceği üzere göç, çok yönlü ve mali yükleri olan geniş bir sosyal politika alanıdır. Türkiye'nin Suriye'den gelen sığınmacılarla ilgili sahip olduğu düşünce ve içinde bulunduğu eylem planı, göçe bağlı yoksulluğun önüne geçilmesinin, açtığı yaraların sarılmasının bir devlet görevi olduğu ve kamu eliyle yürütülmesi gerektiği yönündedir. Suriye'den gelen sığınmacılar, barınma yardımlarından, gıda paketi ve kömüre yardımlarına; nakdi desteklerden MEB'e devam eden çocuklar için Şartlı Nakil Transferlerine; sağlık ve tedavi masraflarının karşılanmasına kadar süreli yardımların neredeyse tümüne, düzenli yardımlarına bir kısmına sahiptirler. Suriyeli sığınmacılara yapılan yardım istatistiklerinin yayınlanmaması bu alanda çeşitli spekülasyonlara neden olsa da düşük gelirli ortalama bir vatandaş gibi sosyal yardımlardan yararlandırıldıkları söylenebilir.

II. Suriyeli Sığınmacıların Genel Durumu:

Suriye ile Türkiye'nin nüfus ilişkilerinin kırılma noktası 2009 yılında karşılıklı olarak gerçekleştirilen vizelerin kaldırılmasına yönelik imzalanan anlaşmadır. Bu imzadan sonra örneğin 2008 yılında 400 bin kişi olarak belirlenen Suriye'den girişler 2009 yılı geldiğinde 900 bin olarak tespit edilmiştir (Kirişçi, 2014: 21).

Suriye, 2011 yılından bugüne kadar insanlık tarihinin tanık olduğu en geniş kapsamlı iç ve dış göçlerden birini yaşamaktadır (Öztürkler ve Göksel, 2015: 5). Özellikle Türkiye, Suriye'den kaçan insanların göç olarak geldiği ikinci önemli dış coğrafyadır (İSAM, 2014: 7) ve 2015 yılı sonuna kadar 2.5 milyon insanın Türkiye topraklarına geleceği beklenmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti hükümeti krizin başladığı ilk aylarda Suriye'den gelenler için "misafir" tanımlamasını yapıp kamplara yerleştirirken, Ekim 2011'de göçle gelenlerin sayısının dramatik olarak yükselmesi nedeniyle, gerekli mevzuat değişikliğini yaparak misafir kavramını terk etmiş ve "geçici koruma" rejimini hayata geçirmiştir (Kirişçi, 2014: 21).

Mart 2012 tarihine gelindiğinde Türk Hükümeti, mevzuatta yaptığı bir yönetmelik değişikliği ile yönetmeliğin kendisi de dâhil olmak üzere Suriyeli sığınmacıların durumları

hakkındaki verilerin kamuoyuyla paylaşılmamasına ilişkin bir genelge yayımlamıştır.⁷ Dolayısıyla bu tarihten sonra resmi kaynakların elinde bulunan bilgilerden ne kadar yararlanılacağı sadece yöneticilerin açıkladığı rakamlarla sınırlı kalmıştır. Bu durum konuyla ilgili büyük manipülasyonların ortaya çıkmasında tetikleyici rol oynamıştır.

Göç edilen, savaştan kaçılan bir yer olarak Türkiye, Suriyeli sığınmacıların giderleri için yaklaşık 4 milyar ABD doları kaynak harcamıştır. Uluslararası Af Örgütü, Uluslararası toplum tarafından Suriyeli sığınmacılara ait giderlerin karşılanması noktasında Türkiye'ye ayrılan paranın 497 Milyon ABD doları olduğunu ancak bu paranın da sadece %28'inin Türkiye'ye gönderildiğini açıklamıştır.⁸

Elbette sadece Suriyeli sığınmacılar için kamu bütçesi kullanılmamaktadır. Çok sivil toplum örgütü, çeşitli hükümet dışı kuruluşlar vb. çok sayıda farklı organizasyon, gerek aynı gerekse nakdi bağış ve yardımlarla Suriyeli sığınmacılarla dayanışma sağlamaya mevcut dayanışmayı geliştirmeye gayret etmektedir. Örneğin bu kuruluşlardan biri olan Diyanet Vakfı Suriyeli sığınmacılara 985 ton un, 9.850 koli mutfak seti, 500 çadır, 28.200 battaniye, 500 yastık, 22.100 çocuk bezi yardımı yapmıştır. İHH ise Suriye Yardım Kampanyası dahilinde giysiden yiyeceğe, içme suyundan konteynır kentlere, aşıdan yakacak giderlerine kadar toplam 32 farklı yardım kaleminde 254.622.632- TL tutarında aynı ve nakdi yardım verdiğini raporlamıştır (İSAM, 2014: 9).

Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği, Suriye'den bugüne kadar 4.289.792 kişinin göç ettiğini belirtmekte olup⁹ yapılan yardımların kronik sorunun çözümünde değil, soruna bağlı ortaya çıkan sonuçlardan kaynaklanan problemlerin çözümünde geçici olarak etkili olduğu söylenebilir. Suriye'nin kendi sınırları içindeyse 6.5 milyon kişinin yer değiştirdiği belirtilmektedir (İSAM, 2014: 8).

Orhan ve Gündoğar'ın (2015: 7-9) Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacılar üzerine yaptığı detaylı çalışmada çarpıcı sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre:

- Suriye sınırına yakın ve çevredeki illerde Türkiye'ye gelen sığınmacıların 1.2 milyonu yaşamaktadır.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: http://www.zaman.com.tr/yorum_suriyeli-multeciler_2089308.html Son Erişim: 23.11.2015

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://amnesty.org.tr/icerik/2/1454/suriye> Son Erişim: 23.11.2015

⁹ Sürekli güncellenen ayrıntılı bilgi için bkz: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> Son Erişim: 23.11.2015

- Hükümetin aldığı “geçici koruma” kararı Suriyelilere Türkiye’de sınırsız kalış, zorla geri gönderilememe, acil ihtiyaçlara yanıt verilmesi gibi önemli haklar sağlamaktadır.
- Suriyelilerin %85’i kamplar dışında yaşamaktadır.
- Kamplarda kalan Suriyelilerden hastaneye sevk edilenlerin sayısı 500 binin üzerindedir.
- Türkiye’de ameliyat edilen Suriyeli sığınmacıların sayısı 200 bini aşmıştır.
- 35.000’in üzerinde Suriyeli sığınmacı çocuk Türkiye’de doğmuştur.
- Suriyelilerin dili, kültürü ve yaşam tarzlarındaki farklılıklar toplumsal uyumu güçleştirmektedir.
- Yerel halk arasında çok eşlilik yaygınlaşmakta ve buna bağlı boşanma oranları artmaktadır.
- Suriyeli sığınmacılardan oluşan çocuk işçiler yaygınlaşmaktadır.
- Etnik ve mezhepsel kutuplaşmayı tetikleyebilecek bir zemin oluşmaktadır.
- Çarpık yapılaşma artmaktadır.
- Bazı sınır illerinde nüfus dengeleri değişmiştir.
- Demografik yapıda doğurganlık oranıyla nüfus artış oranı farklılaşmıştır.
- Suriyelilerin yaşam koşullarının zorluğu ve eğitim olanaklarının yaygın olmaması uzun vadede suç oranındaki artışa ve bazı sosyal sorunlara zemin hazırlamaktadır. Bunca kaygıya rağmen Aralık 2014 itibariyle önemli bir asayiş sorunu yaşanmamıştır.
- Yerel halk ve Suriyeliler arasında zaman zaman sorunlar yaşansa da iki toplum arasında fren mekanizmaları gelişmeye başlamıştır.
- Çok sayıda Suriyeli esnaf ve küçük işletme sahibi, iş yerlerini Türkiye’ye taşımış, iki toplum içinde evlilikler artmış böylece toplumsal bütünleşme yolunda adımlar atılmaya başlanmıştır.
- Barınma sorunu büyük bir problemdir. Kiralık evlerin fiyatları artmış bu nedenle birden fazla Suriyeli sığınmacı aile aynı evi paylaşmak durumunda kalmaktadır.
- Sınır illerinde farklı bir enflasyon mevcuttur.
- Özellikle küçük işletmelerde kaçak işçi çalıştırma yaygınlaşmıştır.
- Suriyeli sığınmacıları kaçak olarak çalıştıran firmalarla çalıştırmayan firmalar arasında rekabete yönelik ciddi farklar oluşmaktadır.
- Yerel halk iş fırsatlarının elinden alındığını düşünmektedir. Suriyeli sığınmacılar bölgedeki işsizliğin potansiyel nedeni olarak görülmektedir.

- Suriyeli sığınmacılar zor ve vasıfsız işgücü ihtiyacı olan yerlerde çalışmakta bununla birlikte bu sektörlerdeki işgücü açığını kapatmaktadır.
- Ücretler düzeyinde önemli düşmeler görülmektedir.
- Yerel sermaye özellikle gıda ve tekstil firmaları artan nüfus ve ihtiyaçlara bağlı olarak güçlenmektedir.
- Mersin ve Gaziantep Suriyeliler için cazibe merkezi olmaktadır. Örneğin 2011 yılında Suriyeli firma sayısı Gaziantep'te 60 civarında iken, 2014 Ekim itibariyle 209'a yükselmiştir.
- Çok sayıda küçük işletmeler (fırın, ayakkabı imalathanesi vb.) açılmakta bunlar yerel ekonomiye katkı sağlasa da çoğunun kaçak olması nedeniyle vergi ve harçlar gibi yasal yükümlülükleri yerine getirmemeleri nedeniyle haksız rekabet ortamı oluşmamaktadır.

Öztürkler ve Göksel'in (2015: 8- 11) yaptığı çalışmada ise, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye gelmediği durumda, sınır illerindeki ekonomik göstergelerin normal koşullarda nasıl değişeceği "sentetik kontrol" yöntemiyle tespit edilmeye çalışılmış, buna göre bizim de örneklem çektiğimiz iller olan Gaziantep, Kilis ve Mersin illerine ait ekonomik göstergelerin aşağıdaki gibi olacağına dair sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre:

Gaziantep için:

- Suriyeli sığınmacıların Gaziantep'e gelmemesi durumunda kentin aldığı göçün yıllık 0,4 puan fazla olacağı, dolayısıyla Suriyeli sığınmacıların Gaziantep'e gelmesiyle birlikte kentin iç göç grafiğini geriletteği; ithalatın %10 ihracatın %18 daha az olacağı dolayısıyla ilin ticari hayatının bölgeye yaşanan göçten olumlu etkilendiği; öğretmen başına düşen öğrenci sayısının %19 arttığı, böylece eğitimin olumsuz etkilendiği; ev satışlarının yıllık %12 oranında arttığı dolayısıyla Suriyelilerin konut edinme yoluyla inşaat sektörüne katkıda bulunduğu; yıllık bazda enflasyonun ise 2,1 puan daha az olacağı buna bağlı olarak fiyatların Gaziantep'te önemli ölçüde arttığı bulgulanmıştır.

Kilis için:

- Suriyeli sığınmacıların gelmesiyle birlikte Kilis'in aldığı göç oranın 0,51 puan düştüğü, dolayısıyla iç göç nedeniyle Kilis'e gelenlerin azaldığı; ithalatın Suriyeli sığınmacıların gelmesiyle birlikte %55, ihracatın %68 oranında azaldığı, bunlara

bağlı olarak ilin ticari gelişiminde Suriyeli sığınmacıların önemli bir rolü olduğu; sığınmacıların gelmesiyle birlikte öğretmen başına %13 oranında daha fazla öğrenci düştüğü; ev satışlarında %6'lık bir düşüş olacağı; enflasyon ve buna bağlı fiyat değişikliklerin 1 baz puan daha az olacağı bulgulanmıştır.

Mersin için:

- Suriyeli sığınmacıların yurt içi göç üzerinde etkili olmadığı; ithalat ve ihracatın aynı seviyelerde olacağı; öğretmen başına düşen çocuk sayısında anlamlı bir değişiklik olmayacağı; toplam ev satışlarının, enflasyon ve enflasyona bağlı fiyat yüksekliğinin de değişmeyeceği tespit edilmiştir. Dolayısıyla Suriyeli sığınmacıların Mersin için dramatik değişiklikler yaratan bir dış göç unsuru olmadığını söylemek mümkündür.

III. Saha Çalışması:

Araştırmanın saha çalışması Nisan – Kasım 2015 tarihleri arasında Gaziantep, Kilis ve Mersin illerinde, yoksullukları nedeniyle, devletin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla Toplu Konut İdaresine inşa ettirdiği yoksul sosyal konutlarda gerçekleştirilmiştir.

Seçilen üç kent, normal süreçte göç alan, Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz bölgesinin yoğun göç alan kentlerin başında gelmektedir. Özellikle bu üç kentte, sanayileşmeye bağlı bir kentleşme pratiği izlemekte ve kentsel yoksulluk daha yaygın ve açıktan gözlenebilmektedir.

Çalışmada 32 mülakat yapılmıştır. Tüm gözlem birimleri “işsiz” olup 18 kadın ve 14 erkek ile görüşülmüştür. Görüşmelerde kullanılmak üzere hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış mülakat formu modüler olarak 4 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler ekonomik değişiklikler, sosyal değişiklikler, kültürel değişiklikler ve eğitim ve sağlık gibi konuların görüşüldüğü diğer başlıklarıdır. Ancak bu çalışmanın sınırlılığına bağlı olarak sadece ekonomik göstergeler ile günlük yaşamın doğrudan etkilendiği sağlık ve eğitim ile ilgili gözlem birimlerinin görüş ve düşünceleri aktarılacaktır. Görüşmecilerin soy isimleri gizlenmiş olup yaş, görüşülen il, eğitim ve medeni durumları aynen kullanılmıştır.

III. I. Bulgular

Açıklanan resmi rakamlar uyarınca Türkiye genelinde İstanbul'dan sonra en yoğun Suriyeli sığınmacı nüfusunun yaşadığı kent Gaziantep'tir. İçişleri Bakanlığı verilerine göre

Gaziantep'te 220.000 Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır (Orhan ve Gündoğar, 2015: 15).

Yukarıda belirtilen şekilde il genelindeki ihracat ve ithalat değerlerinin artış görünmesine bağlı olarak ekonomik olarak büyüyen Gaziantep'te yoksullar, Suriyeli sığınmacıların gelmesiyle birlikte ekonomik alanda bir takım önemli sıkıntılar yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

Görüşmecilerden biri olan Ayhan (Gaziantep, erkek, 42 yaş, evli, ortaokul mezunu), Suriyeli yoksul sığınmacıların, onların hayatlarını nasıl etkilediğine ilişkin şu sözleri dile getirmiştir:

“... Suriyeliler gelince işler değişti. Oturttuğumuz bir düzen vardı. Mesela yevmiye usulü mü çalışıyorsun? Karşılığı belliydi. Diyelim 50 lira günlüğün vardı. Kimse sana 40 vereyim, 30 vereyim gelersen gelirsin demezdi. Ama şimdi ne oldu? Suriyeliler geldi yevmiyecilik değişti. Adam senin 50 liraya yaptığın işi 30 liraya yapıyor. Üstelik yemek istemiyor su istemiyor falan. Bu da ne demek? İşi olan da onları seçiyor...”

İşgücü piyasasının dengelerini değiştirecek olan bu durum, yoksulların zaten zor koşullarda çalıştığı enformal sektördeki fırsatlarını ve iş olanaklarını sekteye uğratmakta ve hatta kayıt dışı istihdamlarının da önüne geçmektedir. Selçuk (Gaziantep, erkek, 32 yaş, evli, ilkokul), iş yaşantısında Suriyeli sığınmacılar geldikten sonra artık kendilerinin tercih edilmediğini ve bundan ne yapacağına ilişkin şunları söylemektedir:

“Suriyeliler artık çok arttı bize iş kalmıyor. Ben fayans ustasıyım. Bizim bir emeğimiz var. Bir iş yapıyorsunuz mesela bir fayans döşüyorsunuz onun bir kalitesi olmak zorunda. Önceden, iyi yaptığımız iş sizi aranan usta yapıyordu. Şimdi bu Suriyelilerden de aynı işi yapanlar var. Yani sayı arttı. Hepsi yalap şap yapmıyor işlerini. Güzel yapanlarda var ama mesela bizi artık büyük müteahhitler çağırıyor. Benim aldığım paranın yarısına yaptırıyor. Ee! zaten müteahhit işi kimse bakmıyor işin kalitesine, basıyor geçiyor... Eskisi gibi iş alamıyoruz. Benim bir de doğal giderlerim var. BAĞ-KUR yatırıyorum. Çoluğum çocuğum var, ücretim artıyor. Devlet Suriyeliye zaten bakıyor her koşulda. Adam inşaatta düşse merdivenden düştüm diyor devlet zaten ödüyor masraflarını, çocuğu hastalansa hastaneler elinin altında... Birkaç zaman daha burada dayanmaya çalışacağım. Daha sonra ben de daha büyük bir şehre giderim herhalde...”

Yoksulların sahip olduğu kısıtlı istihdam alanlarının, konforsuz ve güvensiz ekonomik faaliyetlerinin Suriyeli sığınmacıların gelişleriyle birlikte daha da olumsuz durumlara sürüklendiğini söylemek mümkündür. Yine Gaziantep'ten Ahmet (Erkek, 46 yaş, evli, ilkokul) konuyla ilgili şu düşüncelerini paylaşmaktadır:

“13 yaşından beri şu tabakhane de dericiyim. Kimi zaman sigortam yatardı kimi zaman yatmazdı ama hiç işsiz kalmadım. Ben şuan ustabaşım. Bizim patron bir iki kişiyi tuttu, kalan kaç kişi varsa işten çıkardı. Yerlerine Suriyeli aldı. Adamlar asgari ücretin altında çalışıyor. Sigortası yok bir şeyi yok. Öğlen yemek veriyordu önceden şimdi onu da kaldırdı. Herkes başının çaresine bakıyor. Yani epey azalttı işçi maliyetlerini, kendi değimiyle para kazanmaya başlamış... Denetim yok gibi. Ara sıra geliyorlar ama onlar gelmeden önce zaten geleceklerinin haberleri geliyor. Tiyatro oynuyoruz, denetimciler gidince yine her şey başa dönüyor... İlk başlarda atölyeler arasında bu durum ciddi tartışma yarattı. Patronlar arasında kavgalar bile çıktı. Kaçak işçi çalıştıranları ihbar ettiler... Ama sonra ne yaparlarsa yapsınlar bunu önleyemediklerini anladılar. Adamın varsa zaten ekip bürodan çıkınca haberin oluyor. Boş gelip döndükleri çok oldu... Baktı patronlar baş edemiyorlar neredeyse hepsi kaçak işçi çalıştırmaya başladı. Her yer kaçak işçi her şey kaçak şey burada... Ben işsiz kalmam da çok insanlar işlerini kaybetti bu yüzden”

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından (2013: 60) yılında yapılan araştırmaya göre kamplar dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların $\frac{3}{4}$ 'ü Türkiye'ye geldikten sonra belirli dönemlerde iş aramış ve başta enformal sektörler olmak üzere, küçük işletmelerde çalışmaya başlamıştır. Özellikle inşaat, tekstil, ağır sanayi ve tarım alanları başta olmak üzere pek çok alanda çalışan Suriyeli sığınmacıları görmek mümkündür. Suriyeli sığınmacıların bu kadar yaygın bir sektörel dağılım içerisinde başta ücret politikaları olmak üzere işgücü piyasasına dair pek çok unsuru değiştireceğini söylemek hatalı olmayacaktır.

Saadet (Gaziantep, kadın, 49 yaş, evli, okuryazar), Suriyeli sığınmacıların ekonomik hayattaki yerlerinin yaygınlığına ilişkin şu görüşleri bildirmektedir:

“Allah'tan Suriyeli kadınlar çok işe güce gitmiyor... Bizim buralarda fıstık kırma çok yaygındır. Mahsul geldiğinde toptancılar teneke teneke dağıtırlar fıstığı, sen de fıstıkları kırıp teneke başına 2 lira 3 lira neyse alırsın. Genelde de burada bu işi kadınlar yapar. Otururken evlerin avlularında çit çit kırarlar. Bu Suriyeliler geldikten sonra toptancılar artık fıstık getirmez oldu. Çünkü artık fıstık kıracak çok adam var.

Niye buraya getirip benzin yaksın adam. Hem 2 lira versin tenekesine. Suriyeliler gidiyor toptancıların yerine 1 liraya zaten yapıyor. Toptancı bizi mi düşünecek?...”

Sayıları henüz çok fazla artmasa da Suriyeli sığınmacılar, sermaye birikimlerine bağlı olarak Türkiye’de ya yeni başlayan bir faaliyet olarak yerel işletme açmaya başlamışlar ya da Suriye’deki işletmelerine bağlı ticari faaliyetlerini geliştirmektedirler. Örneğin Suriyeli bir sığınmacının açmış olduğu fırında çalışan Gaziantep’li Muharrem (Erkek, 29 yaş, bekar, lise):

“2008 yılından beri şoförlük yapıyorum. Dolmuşlarda çalıştım, takside çalıştım... otobüslerde muavinlik yaparak başlamıştım. Ama annem bakıma muhtaç hastaydı ben de uzun yola gitmek yerine hep burada olacağım işler bakmak zorunda kaldım. Bir gün eski mahalleme bir fırın açıldı. Ekmek dağıtımı için şoför arıyorlardı. Sahibi Suriyeliymiş. Girdim işe. Çok yoğun yorucu bir iş değil. Ama yine de servise çıkılacak kadar iş bağlamış adam. Sigortam var. Asgari ücretle maaş alıyorum... Niye beni çalıştırıyor diye tabi ki düşündüm. Sanırım ehliyet nedeniyle bir Türk lazımdı. Hem de çevreyi bilmesi gerekiyordu. O yüzden beni aldı herhalde... Benden başka bir kişi daha Türk var. Toplamda da 6 kişiyiz zaten ha bir de patron 7, hepsi Suriyeli”.

Suriyeli sığınmacıların yerel işgücü piyasalarına sadece ücret politikaları üzerinden olumsuz bir etkisi olmamakta aynı zamanda çalışma süreleri üzerinden de iş hayatında istismar ve yeni riskler oluştuğu gözlemlenmiştir.

Mersin’de kendisiyle görüştüğümüz Seyfullah (Erkek, 53 yaş, evli, ilkokul terk):

“Bizim tersanede 3-4 kişi Türk. Onun dışında herkes Suriyeli. Üstelik bizim hiçbirimizin sigortası yok. Dünyanın en tehlikeli işlerinden birini yapıyoruz biz. Tersanede çalışmak kolay değil ama patron için önemli değil kim ölmüş kim kalmış. Burada insanlar ölseler bile kalanların ailelerine üç beş kuruş verip susturuyorlar, biraz konuşursan tehdit ediyorlar çoluğunla çocuğunla susuyorsun zaten. İşine gelmiyorsa git diyorlar... Nereye gideceksin? Gidip biz de mi Suriyeliler gibi perişan olalım? Adamların yarı parasına çalışması yetmiyor patronlara bir de günde 12 saat 15 saat çalışıyorlar. Gıkları çıkmıyor... Çıkamaz tabi. Anında kapı önüne koyarlar. Önceden binlerce işsiz vardı Mersin’de şimdi milyonlarca var. Biri gider biri gelir...”

Kendisiyle görüşme yapılan kişilerden pek çoğu, çalıştıkları işleri kaybetme risklerinden bahsetmiştir. Buna göre pek çok kişi, Suriyeli sığınmacıları potansiyel etken olarak görmektedir. Konuyla ilgili olarak Elif (Mersin, Kadın, 36 yaş, evli, ortaokul terk):

“Benim eşim sebze halinde hamaldı. Aldığını yetiremezdik, kimi zaman annemler yardım ederdi kimi zaman kaymakamlıktan alırdık, bir şekilde geçinirdik. Kocamdan da çok hayır yoktu açıkçası. İşe giderse gider gitmezse gitmezdi. İş çoktu çalışacak adam yoktu. Ama Suriyeliler ne zaman gelmeye başladı işler çetinleşti. İşe gitse de bulamaz oldu. Yarışmaya başladılar iş kapmak için. Üstelik aldığı para da yarıya düştü. Kim sana taşısın tam yevmiyeyle... Ondan sonra anladı bizimki ekmek artık aslanın ağzında değil karnında. Gitti geldi ne yaptı ne etti, yine halde bir toptancının yanına işe girdi. Artık sabit çalışıyor. İyi oldu yani bizim için ama bir sürü insan artık eski kazandığı parayı kazanamıyor onlara kötü oldu...”

Özellikle günlük, yevmiye üzerinden gerçekleştirilen ekonomik faaliyetlerde Suriyelilerin, yerel yoksulların hayatlarını olumsuz etkilediği pek çok örnekle daha anlatılabilir. Mesela Kilis’te 2013 yılında 60- TL tutarında olan yevmiye ücretlerinin 20-TL’ye kadar gerilediği dair haberler basında yer almıştır.¹⁰ Saha çalışması sırasında da benzer ücret gerilemelerine dair yoğun şikâyetlerle karşılaşmıştır. Ücretlerin düşüklüğü ile birlikte şikâyet edilen bir başka konu ise sosyal yardımlara aittir. Kayıt dışı çalışan ve aynı zamanda bir sosyal yardım yararlanıcısı olan Kilis’ten Kibar (Kadın, 37 yaş, evli, okuryazar) konuyla ilgili şunları söylemektedir:

“Önceden bizim boğazımızdan pizola girmese de tavuk giriyordu. Şimdi salçasız bulgura bayram ediyoruz... Çok değişti işler. Mart dedi mi başladık biz tarlaya gitmeye. Ağustos kadar buraları bitirip Karadeniz’e geçerdik, fındık toplamaya. Onu da bitirip dönerdik. Kışın o çalıştığımızı yerdik... Yardım da alırdık özellikle kışın. Bir şekilde geçinirdik yani... Ama şimdi tarlaya gidiyorsun iş yok her yer insan. Çalışsan da boşuna çalışıyorsun. Kurtarmıyor seni. Aldığın para zaten harcadığından fazla... Gurbete gitmeye de Suriyelilerden fırsat kalmıyor. Artık onları tercih ediyorlar daha ucuz diye... Bak abi, şimdi Kilis’e döneceksin ya git metro köprüsünün altında, bak Suriyelilerin sattıkları şeylere. Oraya pazar kurdurdular bunlara, her şeyi satıyorlar. Mesela bizim gibi yoksullara makarna, bulgur onu bunu veriyor ya devlet. Onu bile satıyorlar. Dışarıda bir paket makarna 1 liraysa onlar da 75 kuruş devletin verdiği makarna. Biz gidip makarnayı onlardan alıyoruz ucuz diye... Korkulur bunlardan. Hem işimiz gitti elimizden hem yardımımız. Önceden yılda en az 4 defa

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://www.todayszaman.com/news-334486-turkey-tries-to-cope-with-syrian-refugee-influx-amid-challenges.html>. Son Erişim Tarihi: 23.11.2015

yardım gelirdi şimdi 1 defa ya geliyor ya gelmiyor. Gelmediği çok zor durumdayız. Musluğun suyu onlara açıldı”.

Kilis'ten Zeynep de (Kadın, 55 yaş, evli, ilkokul mezunu) sosyal dayanışmanın önemli göstergelerinden biri olan ve kişilerin dini inanç ve gerekleri nedeniyle yapılan zekât, fitre ve sadaka gibi yardımlara ilişkin şu ifadeleri dile getirmiştir:

“... Eşim sakat ama bakım parası alamıyoruz. Ben de iyi değilim. Şeker tansiyon... Ne ararsan var. Hastaneden rapor vermediler. Bir tek kocamın aldığı üç aydan üç aya 300lira para var. Kaymakamlık yardım yapıyor. Konu komşu yardım yapıyor... Evvelki senelerde fitre gelirdi bize, epey bir süre fitreyle zekâtla idare ederdik, Allah razı olsun. Ama birkaç senedir fitreler kesildi. Artık iki üç kişi ya getiriyor fitresini ya getirmiyor. Diyeceksin şimdi ne oldu insanlar İslam'dan mı çıktı? Yok, çıkmadı tabii de Suriyelilere veriyorlar artık. Onların da durumları çok zor biliyorum ama biz de onlarla geçiniyorduk... Çıkıp gelmişler ellerinde yok avuçlarında yok ama bizim de yok. İş bulunca çalışırlar iş bulamazlarsa yatarlar biz bulsak da çalışamayız... Ne olacağımız meçhul yani...”

Birincil yoksulluğun gıda olduğu pek çok durumda ikincil yoksulluk göstergesi ve çözümlenmesi gereken öncelikli yoksulluk sorununun barınma sorunu olduğu düşünülebilir. Bu açıdan bakıldığında görece iklimlerinin daha ılıman olduğu güney illerinde toplanan Suriyeli sığınmacılar, göç ettikleri kentlerin konut ve barınma politikalarında önemli bir değişken olmuşlardır. Mali yeterliliği olan sığınmacılar kendilerine konut satın alırken, ekonomik olanakları olmayan ya da tek başlarına bu gideri karşılamakta sıkıntı yaşayan yoksul Suriyeli sığınmacılar, konutlarda birden fazla aile ile birlikte kalarak konut kirasını aralarında bölüşmekte ve bu sayede barınma ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Kilis'ten Nigar (Kadın, 33 yaş, İlkokul) konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir:

“... Suriyeliler geldiklerinde kiralar öyle bir arttı ki inanamazsınız. Ben 250 lira kira veriyordum o zaman. Yeni seneye girince ev sahibi kiramı 400'e çıkarmak istedi. Kavga dövüş 350'ye anlaştık. Ama ev dediğime de bakma. Ahırdan bozma 2 göz bir yer, kışın su alır yazın güneş... Neyse, bize 350 de çoktu ama o parayı öderiz dedik bir şekilde ama ödeyemedik. İş yok güç yok. Ev sahibi her gün başımızda... Çık dedi bize. 5- 6 ay idare ettik. Sonra Allah'tan buraya yerleştik. Burada kira isteyen yok başımıza ekşiyen yok. İmkânımız oldukça veriyoruz taksitlerini sonuçta benim evim. Hem de gayet güzel. İnsan gibi... Sonradan öğrendik ki bizim çıktığımız evi,

Suriyelilere 500 e vermiş ev sahibi ama onlar ne yapacak bir odasına bir aile bir odasına bir aile oturacak yine 250 liraya kalacaklar. O insanlara da yazık... Kirada yaşayan bir sürü eş dost var. Onların hepsinin canına tak etti. Hatta bu evler çıktı diye bizimle konuşmayı kesenler bile var...”

Suriyeli sığınmacıların kentlere yerleşmeleriyle birlikte yerel yönetim hizmetlerinden genel idarenin sunduğu hizmetlere kadar pek çok hizmetin aksadığı görülmektedir (Orhan ve Gündoğar, 2015: 10). Görüşme yapılan illerde de kentlerin bir anda artan nüfusu çöplerin toplanmasından ulaşım imkânlarına kadar belediyelerin sunduğu hizmetlerin; sağlıktan eğitim kadar da merkezi idarenin sunduğu hizmetlerin hem kalitesinin düştüğü hem de bu hizmetlerin niceliksel olarak azaldığı yönünde çeşitli şikayetler mevcuttur. Örneğin Gaziantep'ten Ayşe (Kadın, 43 yaş, evli, ilkokul) eğitim öğretimle ilgili şu sözleri söylemektedir:

“Benim 4 çocuğum var dördü de okula gidiyor. Okumaktan başka bir şansları yok. Onlar bizim gibi çekmeyecek. Ben sırtımdaki hırkayı satacağım onları yine okutacağım. Başka bir yol yok bizim için. Ama gel gör ki çocukların sınıfta oturacak yerleri yoktu geçen sene başında... Okulun ilk günü çocukları sınıfa götürdüm. Öğretmenini gördüm hal hatır ederken dedi bu sene benim sınıfıma 12 Suriyeli çocuk kayıt olmuş. Sınıfa sıralar gelmemiş daha çocuklar ayakta kalınca öğretmen 4'erli oturtmuş... O çocuk şimdi nasıl dersi dinlesin nasıl yazsın? Sınıflar zaten gürültü patırtı, öğretmen bizimkilere yetişemiyordu bir de onlara yetişecek... Eğitim bitti yani... En küçük oğlum kızamık oldu. Kızamık aşısı vardı ama kızamığa yakalandı. Buralarda kızamık salgını başladı. Okulları bir ne de olsa hep o Suriyelilerden geçiyor diyorlar...”

Kamu hizmetleri alanında sağlık hizmetlerinin çoğu yönden hali hazırda yetersiz oluşu, bu hizmetin verildiği alanlarda Suriyeli sığınmacıların artmasıyla birlikte daha da sorunlu bir hale geldiği gözlemlenmiştir. Örneğin Kilis'ten Emre (Erkek, 38 yaş, lise):

“... Hastanelere şimdi randevu alamıyoruz. Doktorlar önceden 1 dakikada bakarlardı hastalara şimdi 30 saniyede dışarı çıkıyorsun, bu kadar çok hasta varken doktor ne yapsın, her yer Suriyeli. Kaç yüz bin Suriyeli var! Sanırsın bunların hepsi hasta... Göğüs ağrısı nedeniyle hastaneye gittim. Doktor ultrasonla baktı bir şey göremedi ama Efor testi istedi EKG istedi. Gitti EKG için 5 gün sonraya gün verdi. Efor testi için 7 ay sonra geleceksin dedi. Düşün nasıl bir sıra varsa 7 ay sonra benim kalp için efor

testine girmemi istiyor. Yahu zaten kalp bu, grip değil ki 7 aya zaten götürür adamı. Param olsa giderim özele aynı gün olurum ama o da yok... Şükür ama halimize hiç doktor yüzü göremeyenler de oluyor, duyuyoruz...”

Diyerek, Suriyeli sığınmacı nüfusun artmasıyla birlikte sağlık hizmetleri sisteminin de zarar gördüğünü ve bu zarardan en fazla yine yoksul yerel halkın etkilendiğini belirtmiştir.

Bir sosyal konu olarak çok eşlilik, Türkiye Cumhuriyeti yasalarında yasaklanan bir durumken, gözlem birimleri bölgede çok eşli evliliklerin yapıldığını, Suriyeli kadınların yerel nüfusa kayıtlı erkeklerle evlendiklerini belirtmiştir. Bu durum hukuka aykırılık kadar özellikle dar gelirliliğe ya da gelirsiz kent yoksullarının yaşamlarını daha da derinden etkileyen bir konudur. Mersin’den Ayla (Kadın, 46 yaş, evli, ilkokul terk) eşinin Suriyeli bir kadınla ikinci evlilik yapmasını şöyle değerlendirmektedir:

“...Kocam gitti bunlardan biriyle evlendi. Benim üç tane aslan gibi evladım onun boyuna gelmişken benim üzerime kuma getirmeye kalktı. İkisini de çiftle kovaladım... Sonra da bu ev çıktı bana. O, o kadınla birlikte Akdeniz’de yaşıyor Buraya gelmeye kalktı. Dedim seni öldürürüm! Gelemiyor. Çocuklar da arayıp sormuyor onu, nefret ediyorlar. Büyük oğlan okulunu bitirdi bir fabrikaya girdi orada çalışıyor, geçinip gidiyoruz. Kendisi düşünsün artık o kadınla ne yapacağını... Aldığı kız daha çocuk. 20 yaşındaymış. Biliyoruz tabi 20 yaşındaki kız ne bulsun 50 yaşındaki adamda? Burada kalmak için evleniyor. Adamın geliri var diye evleniyor. E kızın abisi babası da üç beş kuruş para alıyor... Ben ne kadar verdiğini bilmiyorum bizimkinin ama canı cehenneme... Elbette boşanacağım ama bazı sağlık problemlerim vardı. Onları şimdi hallettim. İlk işim mahkemeye gitmek olacak. Köyde babasından kalan arsası tarlası neyi var neyi yoksa hepsini alacağım...”

Sonuç:

Kent, ekonomik bir üretim birimi olarak kırsal üretim tipinden tamamıyla farklılaşsa da, kültürel yönden kent ile kır arasında devamlılık bulunmaktadır. Göç ve göçmenler üzerinden sağlanan kır kent devamlılığı, diyalektik bir etkileşimle yeni bir kültürün ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Bu yeni kültürün ortaya çıkmasında, kırdan göçerek kente gelen göçmenlerin kente tutunma çabalarında gerçekleştirdikleri barınma pratiklerinden yaptıkları işlere kadar tüm unsurlar belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla göç tipleri ve göçün nedenleri ne olursa olsun kent

topluluğu içerisinde yeni yoksul bir tabaka oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu tabaka aynı zamanda kente daha önceden gelmiş kent yoksulları nüfusunun da önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Ne kente ne de kıra adapte olmuş bu kesim, aynı zamanda çoğunlukla formel üretim bandının dışında yer alan, yardımlarla geçinen ya da enformel sektörde çalışmak zorunda kalan, kötü barınma imkanlarına sahip kişilerin oluşturduğu kent yoksulları bir başka ifadeyle sınıf altı tabakasıdır.

Özellikle kitlesel dış göçler, göç alan bölgelerdeki yaşamın düzenliliğini/tekrarlanırlıkları değişmekte, bu değişiklikler adaptasyon aygıtlarını ellerinde en az bulunduran yerel kent yoksullarını daha da derinden etkilemektedir.

2011 yılından beri yaklaşık 2.5 milyon Suriyeli sığınmacının Türkiye'ye gelmesiyle birlikte, Türkiye'deki yerel yoksullukların yaşadıkları yoksulluk değişmesi durumunu "yoksulluk çökmesi" olarak tanımlamanın doğru olacağı düşünülmektedir.

Buna göre yerel yoksullar kent içinde yaşadıkları alanlara, gerçekleştirdikleri ekonomik faaliyetlere ve sürdürdükleri ilişkilere bağlı olarak belirli bir sosyal konumda bulunmakta yaşam standartlarını yükseltmektedir. Başka bir yerden gelen ve sahip olunan yoksulluk göstergeleri bakımından yerel yoksullardan daha geri konumda bulunan, daha dar olanaklara sahip dış yoksullar, yerel yoksulların ekonomik faaliyetlerini, coğrafi dağılımlarını ve sosyal ilişkilerini olumsuz etkileyerek yerel yoksulların yoksulluklarında önemli ölçüde bir gerilemeye, toplumsal konumlanmalarında çökmelere neden olmaktadır.

Gerek görüşmeleri gerçekleştirdiğimiz Gaziantep, Kilis ve Mersin illerindeki yerel yoksullarda gerekse çalışmanın ikinci bölümünde bahsedilen benzer araştırmalardaki sonuçlara bakarak "yoksulluk çökmesi" kavramının, Suriyeli sığınmacıların yerel yoksulların hayatlarını nasıl etkilediklerine ilişkin bütünsel bir açıklama getirme kabiliyetinde olacağı ileri sürülebilir. Buna göre:

- Suriyeli sığınmacıların kontrolsüz olarak toplum içine girmeleri nedeniyle kendilerinden daha iyi olan, işgücü piyasasında görece de olsa belirli bir düzeyde pazarlık gücünü elinde bulunduran yerel yoksulların pazarlık gücünü ellerinden almıştır.

Bu durum, yerel yoksulların öncelikle iş kaybı riskini realize etmekte, yerel yoksulların işlerini kaybetmemek için farklı neden farklı davrandıklarını açıklamaktadır.

- Suriyeli sığınmacılar enformal sektörlerin başlıca işgücü potansiyeli olmuşlardır. Verdikleri yaşam mücadelesi nedeniyle çok daha düşük ücretler karşılığında çalışmaları neticesinde çok sayıda yerel yoksul ya işlerinden çıkarılmış ya da işe talip olmaları durumunda tercih edilmeyen olmuşlardır. Özellikle mevsimlik tarım işçiliği ve ağır sanayi kollarında dış yoksulların tercih edilmesi yaygın olarak görülmektedir.
- Arz ve talebe bağlı olarak artan gıda fiyatları yerel yoksulların alım güçlerinin de düşmesiyle birlikte hem dış yoksulları hem de yerel yoksulları daha derinden etkilemektedir.
- Dış yoksulların sosyal yardımlardan yararlandırılmaya başlanması, yerel yoksullarda algısal düzeyde bile olsa sınırlı yardım kaynaklarının başkalarıyla paylaşılması düşüncesini canlandırmış özellikle de Suriyeli sığınmacıların kendilerine verilen gıda, giyim ve kömür gibi yardım kalemlerini nakde dönüştürmek için yerel yoksullara piyasa fiyatlarının daha altında satmaları yerel yoksulların dış yoksulların bile gerisine düştüklerine ilişkin kanaatlerini kuvvetlendirmiştir.
- Dini ibadet ve gerekler nedeniyle (zekât, fitre, sadaka vb.) ya da kullanılmayan ikinci el eşyaların üzerinden gerçekleşen sosyal dayanışma davranışlarından yerel yoksulların yararlanma potansiyelleri aynı resmi sosyal yardımlarda olduğu gibi, pastanın dış yoksullarla paylaşılması olarak yorumlanmaktadır. Bu durum da yerel yoksullarda geriye itilme düşüncesini kuvvetlendirmektedir.
- Yerel yoksulların hali hazırda sahip oldukları kötü barınma koşullarına ödedikleri ücretlerin yükselmesi, hane bütçelerinin en önemli ve büyük kalemine ait giderlerin daha da artması anlamına gelmektedir. Bu çerçevede kıt barınma kaynaklarının yerel ve dış yoksullarca talep edilmektedir. Bu durum karşısında birden fazla dış yoksul hanesi bir araya gelerek konutlarda yaşayabilmelerine karşın yerel yoksulların böyle bir olanaklarının olmaması nedeniyle yerel yoksulların daha zor ve kötü barınma noktalarına taşınmaları söz konusudur. Öte yandan saha çalışmasının yürütüldüğü yoksul sosyal konut alanlarının yerel yoksullara dış yoksullar karşısında önemli bir avantaj sağladığını da söylemek gerekir. Tüm bunların sonucunda konut/ barınma sorununun gerek iç gerekse dış yoksulların, gelir sorunundan sonra karşılaştıkları en önemli ikincil sorundur.
- Sağlık ve eğitim hizmetlerinin Suriyeli sığınmacıların artan talebine bağlı olarak çıkan nicelik ve nitelik düşmesi, dengenin yerel yoksulların aleyhine bozulması,

yoksulların bu hizmetleri başka kurum ve kuruluşlardan alabilecekleri bir gelirlerinde olmaması bağlı olarak yerel yoksulların süreçten daha da olumsuz etkilenmelerine neden olmaktadır.

Tüm bunların sonucunda Suriyeli sığınmacıların kamplar dışına çıkmasıyla birlikte yerel yoksulların yoksulluk çökmesine maruz kaldığını ve bu çöküntünün yaşandığı alanlarda çözüme yönelik tedbirlerin yerel ve genel yönetimlerce henüz alınmadığı söylenebilir.

Suriyeli sığınmacıların insani ihtiyaçlarının karşılanması ve Türkiye’de insanca yaşamaları farklı çalışmaların konusu olsa da siyasal süreçler dahilinde alınan “geçici koruma” kararların yerel yoksullar üzerinde olumsuz bir etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Adaman F. ve Keyder Ç. (2005). Türkiye’de büyük kentlerin gecekondulu ve çöküntü mahallelerinde yaşanan yoksulluk ve sosyal dışlanma, Türkiye Raporu. Web: www.hic-mena.org/documents/study_turkey_tr.pdf Son Erişim: 02.04.2014.
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD], (2013). Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar 2013 Saha Araştırması Sonuçları, Erişim Adresi: https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/60-2013123015491-syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30.12.2013_tr.pdf Son Erişim: 23.11.2015.
- Altun, Ö. (2007). *Kent yoksulluğunu önlemede kent yönetimlerinin rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arlı, A. (2012). Şehir sosyolojisi., K. Alver (Editör). *Kent Sosyolojisi*. Ankara. Hece Yayınları.
- Aydın, T. (2005). *Kentsel yoksulluğun aşılmasında sürdürülebilir mahalle yenileştirme yaklaşımı ve küçük çekmece örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aytaç, Ö. ve Akdemir, İ. O. (2003). Türkiye’de yeni kentli yoksulluk sorunu. İstanbul: Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yayınları.
- Bal, H. (1999). *Kent sosyolojisi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Bal, H. (2003). *Kentsel yapı ve kentleşme Sürecinde Isparta Van Karşılaştırması*, Isparta, Fakülte Kitabevi.
- Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2003). *Yeni yoksulluk ve Türkiye’nin değişen refah rejimi*. Web: www.undp.org.tr/publicationsDocuments/new_poverty.pdf adresinden 17.05.2014’te alınmıştır.
- Chossudovsky, M. (1998). Yoksulluğun Küreselleşmesi, çev. N. Domaniç, İstanbul. Çivi Yazıları.
- Chow, J. and Coulton, C. (1998). Was there a social transformation of urban neighbourhoods in the 1980s? A decade of worsening social conditions in Cleveland, Ohio, USA. *Urban Studies*, 35 (8), 1359-1375.
- Dicth, J. Lewis, A. and Wilcox, S. (2001). Social housing, tenure and housing allowance: an international review. *Work and Pensions Report* 83, London web: <http://www.cfaa-fcapi.org/pdf/repUK2001.pdf> Son Erişim: 15.05.2014.
- Engels, F. (2013). Konut sorunu (çev. Tekin Genç). Eskişehir: Alter Yayınları (Eserin orijinal ilk defa 1872 yılında basılmıştır).
- Erdem, T. (2003). *Yoksulluk üzerine sosyolojik bir çalışma “ankara kent yoksulları”*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ergun, C.(2011). *Kentsel dönüşüm sürecine dönüşüm alanlarından bakmak: İstanbul Maltepe (Başibüyük ve Gülsuyu mahallesi) örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Gans, H. J. (1996). From ‘underclass’ to ‘undercaste’: some observations about the future of the post- industrial economy and its major victims, Enzo Mingione (Ed). *Urban Poverty and The Underclass*. USA: Blackwell Publishers.
- Hamnett, C. (2001). Social segregation and social polarization, Ronan Paddison (Ed) *Handbook of Urban Studies*. London: SAGE Publications.
- Harvey, D. (1997). Postmodernliğin Durumu, çev. S. Savran, İstanbul: Metis Yayınları.
- Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. M. (2001). Nöbetleşe yoksulluk sultanbeyli örneği. İstanbul: İletişim Yayınları.

- İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi [İSAM], (2014), İHH Suriye Faaliyet Raporu, http://www.ihh.org.tr/fotograf/yayinlar/dokumanlar/2014_suriye_raporu.pdf Son Erişim Tarihi: 23.11.2015
- Kahraman T. ve Akgün G. (2003). “Bir Yaşam Sorunsalı Yoksulluk ve Kent Mekanına Yansımaları”. *Planlama Dergisi*. Sayı: 2003/ 1, sayfa: 94- 101.
- Karakaş, M. (2010). Küresel yoksulluğun öteki yüzü: yeni yoksulluk ve sosyal dışlanma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (2), 1- 16.
- Karpat, K. (2003). *Türkiye’de toplumsal dönüşüm: kırsal göç gecekondular ve kentleşme (çev. Abdülkerim Sönmez)*. Ankara: İmge Yayınları.
- Kaygalak, S. (2001). “Yeni Kentsel Yoksulluk, Göç ve Yoksulluğun Mekansal Yoğunlaşması: Mersin/ Demirtaş Mahallesi Örneği” *Praksis*, Sayı : 2, 124- 172.
- Keleş, R. (1990). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Kirişçi, K. (2014). Misafirlüğün Ötesine Geçerken: Türkiye’nin “Suriyeli Mülteciler Sınarı”. Çev: Sema Karaca. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu ve Brookings Enstitüsü, ErişimAdresi:<http://www.brookings.edu/~media/research/files/reports/2014/05/12%20turkey%20syrian%20refugees%20kirisci/syrian%20refugees%20and%20turkeys%20challenges%20kirisci%20turkish.pdf> Son Erişim Tarihi: 23.11.2015.
- Koçancı, M. (2014). Türkiye’de Sosyal Konut Politikaları ile Yoksulluğun Yönetimi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Kunduracı, N. F. (2013). Dünyada ve Türkiye’de sosyal konut uygulamaları. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 22 (3), 53-77.
- Lebe, F. ve Akbaş, Y. E. (2014). Türkiye’nin konut talebinin analizi: 1970- 2011. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28 (1), 57- 83.
- Orhan, O. ve Gündoğar, S. S. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri, ORSAM Rapor No: 195. Erişim Adresi: http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/201518_rapor195tur.pdf Son Erişim Tarihi: 23.11.2015.
- Öztürkler, H. ve Göksel, T. (2015). Suriyeli Mültecilerin Türkiye’ye Ekonomik Etkileri: Sentetik Bir Modelleme. ORSAM Rapor No: 196. Erişim Adresi: http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/201519_rapor196tur.pdf Son Erişim Tarihi: 23.11.2015.
- Pehlivan, M. S. (2010). *Gelir dağılımı eşitsizliğine devletin müdahale araçları: SYDTF örneği*. Ankara: Başbakanlık SYDGM Yayınları.
- Sallan Gül, S. (2001). “Dış Göçler, Yoksulluk ve Türkiye’de Göçmenlere Yönelik Yardımlar” *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 23- 24, 79- 93.
- Sezal, İ. (1992). *Şehirleşme*. Ankara: Ağaç Yayınları.
- Tekeli, İ. (1996). *Türkiye’de yaşamda ve yazında konut sorununun gelişimi*. Ankara: Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Yayınları.
- Tüfekçioğlu, H. (2003). *Varoşlarda yoksulluğun doğurduğu toplumsal değişmeler üzerine*. İstanbul: Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yayınları.
- Van Kempen E. T. (1994). “The Dual City and the Poor: Social Polarisation, Social Segregation and Life Chances”, *Urban Studies*, 31 (7), 995- 1015.
- Yılmaz, M. (2012). Küreselleşme ve kentsel yoksulluk: sosyolojik bir perspektif. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1 (4), 293- 323.